דערשייבט יעדן צווייטן פרייטיק

בית יעקב

ליטעראַריש־פּאָפּולערער זשורנאַל

יאָרגאַנג 8

אָרגאַן פאַר די אינטערעסן פון די בית־יעקב־שולן און אָרגאַניזאַציעס בנות־אגודת־ישראל אין פּוילן

רעדאַקטאָר: א. ג. פרידנזאָן

נומער 61

(ליכט צינדן 8 מינוט נאָך 3)

ב"ה, לאָדזש פרייטיק פ' ויחי י"ג טבת תרצ"א [redacted] Łódź d. 2 Stycznia 1931

שמיטה...

אלכסנדר זושא פרידמאַן

גראָד אין דעס יאָר, וואָס לויטן אַלגעמיינעם יידישן חשבון איז אַ שמיטה־יאָר — פייערט אויך דער בית־יעקב זשורנאַל זיין שמיטה יאָר.

הארכיון היהודי

זיבן יאָר אַרבייט!

אָנגעטראָפן האָט דער בית־יעקב זשורנאַל אַ מדבר־באָדן, האַרט ווי אַ שטיין, נישט געאַקערט נישט געזייעט, און פאַרוואַקסן מיט דערנער, מיט סמידיקע גרעזער—

אַזוי איז געווען דאָס פעלד פון יידישקייט צווישן די יידישע פרויען און מיידלעך!

דער בית־יעקב האָט זיך צו דער אַרבייט גענומען, מיט ברען, מיט התלהבות, און בעיקר מיט גלויבן און האָפנונג.

זיבן יאָר געאַרבייט. אַ שפּאַדל נאָך אַ שפּאַדל אין דער אייזן האַרטער ערד אַריין, אַ גראָב נאָך אַ גראָב, דאָ פאַרזייעט אַ בלימל, דאָרט אַ ביימל, דאָ אַוועקגעשליידערט אַ דאָרן, דאָרט פאַרניכטעט אַ סמידיק געוויקס ביז —

ביז אַ שיינער גאָרטן, מיט בייטן בלומען, שיינע און שמעקעדיקע, וואָס טראָגן פונאַנדער זייערע גוטע ריחות ווי ווייט — איז פאַר אונדזערע אויגן.

דורך זיבן יאָר אַרבייט, אַ באַוועגונג אַרויסגערופן, אַ ליטעראַטור געשאַפן, אַ מחנה קעמפערנס פאַר יידישקייט אויפגעהאָדעוועט, קינדערישע הערצלעך דערקוויקט, יוגנטלעכע נשמות דערפרייט.

איצט איז דאָס זיבעטע יאָר געקומען, דאָס שמיטה־יאָר

אפשר זיך אָפּרוען אַ ביסל פון דער שווערער אַרבייט?

איז דאָך שמיטה אַ רו־יאָר, פאַר אַרבעטער, פאַר דעם באַאַרבייטן באָדן?

ניין! בית־יעקב פייערט אַ אַנדער מין שמיטה. פון וואָכעדיקע אַרבייט דאַרף מען רוען, פון הייליקע אַרבייט ווערט מען נישט מיד...

פונקט אין שמיטה־יאָר גייט בית־יעקב זשורנאַל פאַרטאָפּלען זיין אַרבייט, פאַרגרעסערן זיין ענערגיע — אַזאַ מין רו, אַזאַ מין שבתון...

אנשטאט וואָס ביז יעצט איינמאָל אין חודש, זאָלן איצט די בית־יעקב ביימער צוויי מאָל אין חודש בליען און פּירות געבן.

פון אַ חודש־זשורנאַל — אַ צוויי־וואָכן זשורנאַל ווערט בית־יעקב פון היינט אָן.

אַ נייע און אָריגינעלע יצירה איז דער בית־יעקב אין דער יידישער וועלט. און ניי איז אויך זיין אופן פון אַרבייט און נאָך מער זיין אופן פון רוען.

וואָס זאָלן מיר אים וואונטשן?

„ביי די צווייטע שמיטה אם ירצה השם, זאָלסטו דיך אָפּרוען און... ווערן אַ וועכנטלעכער זשורנאַל. און דערלעבן זאָלסטו דיין יובל, צו דער אמת־ער מנוחה און שביתה אַלס... טאָג־אָרגאַן!"

באַגריסונג

פון

ד"ר נתן בירנבוים

ב"ה, ח' דחנוכה, תרצ"א, בערלין

זייער זשוכבער ה' פרידנזאָן!

אַ בשורה טובה איז געווען פאַר מיר צו הערן, אַז אייער בית־יעקב־זשורנאַל, וואָס איז געוואָרן אין אייערע הענט אַזאַ וויכטיק כלי־זין אין אונדזער מלחמה אַקעגן אפיקורסות און הפקרות, וועט באַלד אָנהייבן אַרויסגיין אַלע צוויי וואָכן, איך בין זיכער, אַז, וואָס עפטער ס'וועט זיך דרוקן, אַלץ מער וועט זיך שטאַרקן זיין השפעה אויף די הערצער פון אונדזער יידישן עולם, בפרט פונים יינגן דור און דער עיקר פון אונדזערע יידישע טעכטער.

מיט הצלחה וואונטשן און האַר־ציקע גרוסן

אייער

דר. בירנבוים

אגודה-פירער, מיטאַרבעטער און פּריוואַט שרייבן!

(לכבוד דעם אַרויסגיין פון „בית-יעקב" אַלס צוויי וואָכן זשורנאַל)

רבי יעקב ראָזנהיים:

מיט גרויס שמחה האָב איך אויפגענומען די בשורה, אַז אייער אַרבעט האָט אויף אַזוי פיל מצליח געווען, דאָס איר גייט שוין אַרויסגעבן אייער זשורנאַל, יעדע צוויי וואָכן.

צו דער דאָזיקער וויכטיקער זאַך, וואָס וועט האָבן אַ גרויסן באַטייט פאַר דער „בית-יעקב" באַוועגונג וואונטש איך אייך זייער פיל הצלחה.

איך קען די בית-יעקב אַרבעט נישט בלויז פון דערווייטנס, נאָר אויך פון דער נאָענט, זייענדיק אין פוילן האָב איך זיך גענוג איבערצייגט וויפיל ברכה ס'איז פאַראַן אין דער ב"י באַוועגונג און נאָכמער, האָב איך זיך איבערצייגט אין די גאָר גרויסע פאַרדינסטן און דעם שטאַרקן נוצן, וואָס ס'האָט אייער זשורנאַל פאַר דער באַוועגונג.

אַצינד ווען איר גייט בע"ה פאַרטאָפּלען בכמות דעם זשורנאַל „בית-יעקב", קענען מיר האָפן, אַז באיכות, גייסטיק וועט טויזנט מאָל אַזוי פיל האָבן אַ השפּעה אייער באַלערנד און פייערדיק וואָרט פאַר די בנות ישראל.

ארכיון אסופות

די יידישע פרויען, מאַמעס און מיידלעך, וועלן זיך לערנען געטריישאַפט פאַר אונזער הייליקסטע קנינים, זיי וועלן באַוואוסטזיניק ווערן צו זיין אָנגעגורט מיט אויסדויער און עקשנות אין דער שווערער צייט, מיט מסירת הנפש, צו אַרבעטן פאַר דעם גרויסן ווערק פון אונדזער חינוך-הבנות און זאָל אייער מוטיקע איניציאַטיוו ווערן אַ משל, פאַר די שוואַכע און ווייניק ענערגישע אין דער אינטערנעמונג פאַר אַ הויכן ציל.

הרה"ג שמואל דוד לאַסקי

(סאַמפּאָלנער רב)

פון זיין אַרויסגיין אָן, פאַרשאַפט מיר דער בית-יעקב-זשורנאַל זייער אַ סך תענוג, ער איז פאַר מיר תמיד אַ לעבעדיקער גרוס פון דער פּאַראַלעל-פליגל פון אגודת הייליקער אַרמעע — פון דער דערוואַכטער רעליגיעז-באַוואוסטזיניקער פרוי-טאָכטער, אַ אָנגענעמער דאָקומענט פון דער ערהאַבענער צוזאַמענאַרבעט פון ביידע געשלעכטער לטובת דעם בשותּפותדיקן אידעאַל פון ישראל סבא.

דער בית-יעקב-זשורנאַל, איז דער איינציקער קאָנטאַקט-אָרגאַן וואו די רייכסטע געדאַנקען-פראַגמענטן פון ביידע מינים געפינען זייער סינטעזע און שאַפן מיט זיך אַ רייך באַלערנד לייען-מאַטעריאַל פאַר דעם אָרטאָדאָקסישן לייענער בכלל און פאַר דער לייענערין בפרט. פאַר די לייענער איז בכלל דער זשורנאַל אַטאַליזמאַן אַנטקעגן די מאָדערנע רוחות רעות.

עס איז דעריבער דערפרייענד, וואָס נאָכן אַדורכמאַכן פאַרשידענע אַנטוויקלונגס-פּאַוזעס, דערגרייכט דער זשורנאַל בהדרגה זיין געהעריקער הייך!

דאָס פאַראָפּטערן זיין דערשיינען איז די פאַרגרעסערונג פון דעם קוואַנטום גייסט-סערום, וואָס ווערט דורך אים דעם יידישן פּאַמיליען-הויז געגעבן און דאַרף דעריבער ווי אַמוואָרימסטן באַגריסט ווערן.

יהודא לייב אָרלעאַן:

(פון אַ בריוו)

איך קאָן מיר גאָרנישט פאָרשטעלן, כ'זאָל זיך נאָך געפינען אין פוילן אַן-אמת יודיש טראַדיציאָנעל שטוב, וואו דער ב"י-זשורנאַל זאָל נישט זיין אַ ליבער אָנגעלייגטער גאַסט. אמת יידישע טעכטער זענען דאָך אויף קיין שום אָרט אין פוילן נישט פאַראַן אין קאָמפּאַקטע מאַסן. דאָ און דאָרט זענען דאָך נאָר פאַראַן קליינע גרופּקעס. נישט מער, דער באַוואוסטזיין וועגן דער אידענאיינקייט פון אָט די אַלע גרופּן שליסט זיי צוזאַמען אין אַ ריזיקער קאָמפּאַקטער מאַסע. איז דען דער ב"י-זשורנאַל נישט דער שטאַרקסטער פאַקטאָר פאַרן דאָזיקן גייסטיקן צוזאַמענשלוס?

מיר דערמאָנט זיך אַ מאָמענט פון די קינדער-יאָרן. די גאַס אין נאָך דעמלט געווען פיל יידישער און היימישער פאַר אונדז ווי היינט. די רייען פון דער אָרטאָדאָקסישער יוגנט איז געווען נאָך פיל געדיכטער, ווי היינט. און דאָך איז נישט צו באַשרייבן דאָס געפיל, וואָס האָט בעהערשט אונדזערס אַ ייִנגעל, פּרייטיק פאַר נאַכט, ווען ס'האָט באַדאַרפט אָנקומען אַ נומער פון אָרטאָדאָקסישן וואָכנבלאַט „המודיע". ווי מ'דערוואַרט דאָס אָנקומען פון זייער אַ נאָענטן און ליבן פריינט האָט מען אויסגעקוקט דעם פרישן נומער. האָט מען שוין געהאַט די זכי' צו באַקומען אַזעלכן אין דער האַנט אַריין, האָט מען פשוט געשלונגען די ווערטער, איבערגעלייענט אים מיט איין אָטעם פון איין עק ביזן אַנדערן.

אַן-ענלעכן איינדרוק האָט אויף מיר געמאַכט אַ יונגערמאַן, מיט וועלכן כ'האָב מיך באַקענט, זייענדיק מיט עטלעכע יאָר צוריק אינעם קליינטשיקן וואָלינער שטעטעלע ה—ב. אַריינזעצנדיק זיך אין אַ פורל, נאָך מיין שפּת-דיקן באַזוך אינעם שטעטעלע, כאַפּט זיך מיט די לעצטע מינוט פאַרן אָפּפאָרן אַ יונגערמאַנטשיק פון אַ יאָר צוואַנציק אויפן זעלבן פורל. הערנדיק דעם שמועס פונים יונגערמאַן מיט מיין באַגלייטער איז מיר געוואָרן אינטערעסאַנט צו פרעגן אים פון וואַנען ער איז און וואו אַהין ער פאָרט. ווי ערשטוינט בין איך געבליבן, ווען דער יונגערמאַן האָט מיר אין קורצן איבערגעגעבן זיין ביאָגראַפיע. אַליין איז ער פון אַ שכנות-דיק שטעטל ד—ע. האָבנדיק אַ מוטער, וועלכע ער מוז מפרנס זיין האָט ער געמוזט אַרויס אויף אַ דאָרף, וואו ער איז געוואָרן מלמד און לערער פון עטלעכע דאָרפישע קינדער. אַ גאַנצע וואָך מוז ער זיין אינעם דאָרף, וואו ס'וואוינען נישט מער, ווי דריי יידן. זיין פאַרדינסט איז נישט מער, ווי צוויי דאָלאַר אַ וואָך. און ביי דעם „גרויסן" געהאַלט איז ער אָבאָנירט אויף אַלע אָרטאָדאָקסישע אויסגאַבן. און ס'גיט נישט קיין איין אָרטאָדאָקסיש ביכל, וואָס ער זאָל עס נישט האָבן. ס'איז דערביי אָבער אוממעגלעך איבערצוגעבן די פרייד, מיט וועלכער דער דאָזיקער יונגערמאַן נעמט אויף יעדע אויסגאַבע און יעדן נומער פון וועלכע ס'איז אָרטאָדאָקסישע צייטונג.

— „איך לעב דאָך — רופט ער צו מיר אויס — אָפּגעריסן פון דער וועלט. מ'קאָן דאָך דאָ אין וואָלין, האָבן דעם איינדרוק, אַז די אָרטאָדאָקסיע פאַרשוואונדט פון לעבן. יעדעס געשטיקטסטע בלעטל ברענגט דאָך מיר אַ לעבעדיקן און וואַרימען גרוס פון מיינע ברודער און חברים לדעה."

לעבט דען נישט די אָרטאָדאָקסישע פרוי, אין אַ פיל קלענערער סביבה פאַר יידישקייט, ווי יענער וואָלינער יונגערמאַן? דאַרף זי דען נישט פיל נייטיקער דעם גרוס פונים חברישן לעבן אין אַנדערע פונקטן?

אַ באַזונדערן איינדרוק מאַכט דער מאָמענט אין קור-אָרט, ווען ס'לויפן זיך אַלע געסט צוזאַמען ביים אָנקום פון דער פּאָסט. מ'זעג יעדע נאָר וואָס האָבן דערהאַלטן אַ בריוו אָדער אַ לעבעדיקן גרוז, וועט דאָס אַלץ נישט אָפּהאַלטן פייל פון בויגן צוצופליען צום פאַרטיילונגס אָרט פון די בריוו. לאָז זיין נאָך אַ וואָרט, נאָך אַן-אות פון דער ליבער און אומפאַרגעסלעכער היים.

צי זענען דען נישט ביים זעציקן מאָמענט אַלע אַגודיסטן און אגודיסטנס קינדער פון איין היים? צי דאַרפן מיר דען זיך אַלע נישט פילן, ווי נאָענטע שוועסטער-ברודער, ווען ס'גייט ע ניבט אַן

דעם גורל פון יעדן איינציקנס לעבן, ליידן און פריידן? ווי קאָן זיך עס אַן אידעאיש באַוואוסטזיניקע חברה איין מינוט אויפ-האַלטן, ווייסנדיק פונים זשורנאַל-דערשיינין, נישט צו לייענין אים?

יאָ, איך הער די תירוצים: יוייניק אינטערעסאַנט, נישטאָ וואָס צו לייענין, צופיל קאָרעספּאָנדענציעס וכדומה אַזעלכע אויסריידן, קוואַליפיצירט מען דען אַ בריוו פון אַ הייס-געליבטער פריינדין לויט דעם פילאָזאָפיש-ליטעראַרישן תוכן? זענען דען נישט די פשוטסטע מיטטיילונגען, ווי כ-בין געזונט. כ-לעב, כ עקזיסטיר, כ-אַרבעט וכדומה גינוג אָנגענעם און זיס? קאָרעספּאָנדענציעס? פילט מען זיך באמת נאָנט און האַרציק, זענען דאָך די קאָרעספּאָנדענציעס דאָס לעבעדיקסטע און אָנגענעמסטע.

זעסטו ליבער... פאַר מיר זענען גראָד די קאָרעספּאָנדענציעס כ-אינטערעסאַנטסטע, טרעפט אַ נומער אָן דעם, ווערט אומעטיק אויפן האַרצן. איך וויל דורכן זשורנאַל האָבן אַ לעבעדיקן גרוס פונים אָרגאַניזאַציע-לעבן, אינטערעסירט עס ווע‌מען נישט אַזוי שטאַרק, איז אַ סימן, אַז די אַגודת ישראל איז נישט זיין נאַטיר-לעכע היים. ס-פעלט זיי גראָד דאָס היים-געפיל אין דער בנות-אגודת-ישראל און דאָס מוז ביי זיי געפלעגט ווערן. איך גלויב אָבער, אַז מיטן וואָס אָפּטערן ערשיינין פונים זשורנאַל וועט זיך דאָס דאָזיקע היים-געפיל אַנטוויקלין.

זיי-זשע נישט פאַרזאָרגט מיטן פאַרטאָפּלין די אויסגאַבע אויף צוויי מאָל חודשלעך, וואָס עפּטער ער וועט ערשיינין, אַלץ מער וועלן אוודאי אונדזערע שוועסטער נענטער ווערן צו אים. אַגב, זע נאָר, אַז דער תוכן פונים זשורנאַל זאָל צוליב זיין אָפטן דערשיינין נישט ליידן. וואָרן דעם אמת מוז מען דאָך זאָגן: דער זשורנאַל איז ביז איצט באמת אַנאויסדרוק פון צאַפּלדיק לעבן. ס-איז ממש צו באַוואונדערן די פילפאַרביקייט וואָס דו טראָגסט אין אים אַריין. איך האַלט נישט יעצט צו רעצענזירן דעם זשור-נאַל. איך וויל נאָר אונטערשטרייכן דעם אַלגעמיינים אָנגענעמין איינדרוק, וואָס יעדער נומער מאַכט אויף מיר. און וואָלט נאָר יעדע אָרטאָדאָקסישע טאָכטער געליינט אים אַזוי פלייסיק, ווי איך וואָלסטו אַוודאי נישט גידאַרפט אַזוי באַזאָרגט זיין וועגן זיין עקזיסטענץ.

אַגב, וועל איך דיר באַמערקן בדרך כלל, זאָלסט זיך באַמיען, וואָס מער קונסט-ליטעראַטור אריינצוגעבן. און דאָס נאָר פון בעס-ערער קוואַליטעט, נישט קיין קונץ-ליטעראַטור.

חזק ואמץ! שטייג און זיי מצליח. השי״ת וועט דיר אַוודאי העל-פן אין דיין הייליקער אַרבעט.

דיין בעסטער....

שמואל ראָטשטיין:

(רעדאַקטאָר פון „איידישן טאָגבלאַט")

כון תמיד אָן באַוואונדער איך דיין דרייסטקייט, דיין גרויסע מאָס ענערגיע און דיין טיפן גלויבן אין די פאַרהאַנענע כחות, וואָס טליען צווישן אינדזערע פאָלקס-מאַסן, אונדזערע שוועסטער און ברודער; פון תמיד אָן שטיי איך מן הצד און פאַרפאָלג דיין ברכה-פולע טעטיקייט פאַר אונדזער הייליקער אידעע און ווען עס ווערען אין דיין קוזשניע אויסגיקלאַפּט אַזעלכע ריזן-ווערק, וואָס וועלן לדורות זיין אַ ברכה פאַר אונדזער פאָלק, וואונדער איך מיך כלל נישט, ווייסנדיק, אַז דו ביסט בעשאַפן געוואָרן צו גרויסע מעשים.

8 יאָר „בית-יעקב-זשורנאַל", 5 יאָר „קינדער-גאָרטן" בנות אַגודת ישראל און בתי'-פערבאַנד, — ווער נאָך פון אונדזערע עסקנים קען אויף אַזאַ בילאַנס אָנווייזן?...

איצטער האָסטו באַשלאָסן צו גיין אַ טריט ווייטער — אַרויסצוגע-בן דעם בית-יעקב-זשורנאַל יעדע צוויי וואָכן — איך האָב קיין שום ספק נישט, אַז דיין נייע גראַנדיעזע אונטערנעמונג וועט עולה יפה זיין, וועט מצליח זיין, און דער „בית-יעקב" אַלס צוויי-וואָכן-בלאַט וועט זיין לשם ולתפארת פונקט ווי ער איז געווען אַלס חודש-זשורנאַל.

זאָל-זשע דעריבער באַגריסט זיין די דאָזיקע אונטערנעמונג. ווער נאָך ווי מיר ציי‌טונגס-מענטשן, ווייסן, ווי גרויס עס איז דער באַטייט פון גידרוקטן וואָרט, מיר צייטונגס-מענטשן וואָס האָבן אַזוי פיל צרות געליטן און אויסגיהאַלטן, ביז מיר האָבן אַ שטיקל נחת דערלעבט צו פאַרמאָגן אונדזער אייגנס אַ ווירדיק טאָג-בלאַט!...

און היות ווי געליטן האָט איר שוין גינוג, איבער גינוג, דאַרפט איר, מיט דער הילף פון השי״ת, אויך אַביסל נחת דערלעבן, און זאָל-זשע עס אייך דאָס ב״ענגין דער „בית-יעקב" אַלס צוויי-וואָכן-שריפט.

איך בין זיכער, אַז אונדזערע לייענערנס וועלן וויסן, ווי אַזוי אָפּצושאַצן די דאָזיקע וויכטיקע זאַך און שאַפן פאַרן „בית-יעקב" אַ בכבודן און געזיכערטן קיום.

דר. בן-ציון פעסלער

די בית-יעקב באַוועגונג קען זיך ביי אַנטשפּרעכענדע באַדינגונגען אויסוואַקסן צו דער שענסטער פרי אויפן אַלטן בוים פונים רעליגיעזן יידנטום.

איינע פון די כבות פון דער יידישער ווידערשטאַנדס קראַפט איז די יידישע היים. יעדע עכט-יידישע היים איז אַ יידישע מלוכה בזעיר אַנפין, אין וועלכער די וויכטיקסטער ראָלע פאַלט צו—דער יידישער פרוי.

עס איז דעריבער אַ זייער שווערער אָבער אויך זייער וויכטיקער אויפגאַבע פון דער ב״י באַוועגונג צו געווינען די יידישע פרוי פאַרן יידנטום.

איינע פון די פאַרשידענע מיטלין דערצו, איז דער אויסבוי פון אַ פּאָפּולערער באַלערנדער און עסטעטיש אָנציענדער פרעסע פאַר דער יידישער פרויען-וועלט.

ארכיון אסופות

אויף דעם וועג, דאַכט זיך ווילט איר ליבער ה' רעדאַקטאָר גיין. דער דאָזיקער רצון איז אָבער נישט גינוג. אייערע לייענער און בעיקר די ווייבלעכע. דאַרפן צוהעלפן דערצו:

איך דרוק אויס די האָפענונג, אַז אייער זשורנאַל וועט פריער אָדער שפּעטער, ווערן דאָס שענסטע און בעסטע ליטעראַריש-פובליציסטישע וואָכנבלאַט, פאַר דעם יידיש-לייענדן אָרטאָדאָקסי-שן עולם, אַפילו פאַר מענער.

איך גיב אייך די האַרציקסטע ברכות. קאָלאָמיי

וואָלף יאַקובזאָן:

מיין האַרץ איז דערפרייט געוואָרן פון אייער בשורה און איך פיל פאַר מיין הייליקסטן חוב אייך צו זאָגן, וואָס איך דענק וועגן אייער אַרבעט.

די „בית יעקב" אידעע האָט שוין שטאַרקע שרשים אויך אין מערב-אייראָפּע. אַ סך צו דעם צוגיהאָלפן האָט אייער זשורנאַל, וועלכער האָט די באַוועגונג גיגעבן אינציאַטיוו, שוואונג און באַ-לעבונג. דער בית-יעקב-זשורנאַל, האָט דאָס גרעסטע חלק אין אַלע דערגרייכונגען פאַר דער חנוך-הבנות זאַך. יעדער נייער נומער, וואָס קומט אָן צו די מיטאַרביטער פאַר „בית-יעקב" איז אַ נייער קול-קורא די עבודת הקודש ווייטער צו פירן און נישט קוקן אויף די אַלע מניעות וואָס שטיין אין וועג. די בית-יעקב-בלעטער גיבן נייע אָנרעגונג, פרישן מוט און חשק צו שטיצן און העלפן דאָס גרויסע ווערק.

אַן חניפה גיזאָגט: איך באַוואונדער תמיד דעם שטאַרקן מוט, די איבערגיבנקייט, דאָס מסירת-הנפש פון די וואָס האָבן דעם זשור-נאַל „בית-יעקב" גירופן אין לעבן, אים אין די שווערסטע צייטן אויסגיטראָגן, וואָס דאָס אַליין איז אַ באַשטעטיקונג פון דעם אַלטן יידישן כלל: בדרך שאָדם רוצה לילך מוליכין אותו.

(סוף אויף זייט 5)

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון 061 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

„די קלוגע פרוי בויט איר הויז!"

פון שמואל אסטערזעצער

אשה טובה מוּנה טובה בחיק ירא אלקים תנתן (בן סירא)

גאָר גרויס זענען די אויפגאַבן פון דער פרוי פאַר דער גי־
געבינער שעה. מיר קענען די אויפגאַבן טיילן אין דריי־
ערליי: א) קעגן כלל, ב) קעגן הויז, ג) קעגן מאַן.

א) די פרוי האָט אויך אויפגאַבן קעגן כלל, קעגן אירע שוועסטער און ברודער. און זי האָט אויך זייער אַ סך כח צו טון פאַר זיי, זיי צו באַגליקן און צו באַגייסטערן. דאָס ערשטע בילד פון אַזאַ פרוי, שטייט אונדז פאַר די אויגן אסתר המלכּה. מיר זעען דאָ אַ פרוי, וועלכע שטעלט איין איר לעבן און איז גרייט זיך מקריב צו זיין, כדי מציל צו זיין איר פאָלק. מיר מוזן זיך נאָר קלאָר מאַכן, אין וועלכן לעבנס־געפערלעכן מצב אסתר איז געווען, בשעת זי איז געגאַנגען בעטן אחשורושן צו דער סעודה, און נישט קוקנדיק אויף דער סכנה איז זי געגאַנגען ראַטעווען איר פאָלק. אַ צווייטע פרוי וועלכע איז מיט אַ סך שטריכן ענלעך צו אסתרן איז יהודית. אויך זי שטעלט איין איר לעבן און גייט ראַטעווען איר פאָלק פונים פיינט. און ביי ביידע זעט מען די גרויסע מדה, אַז זיי באַניצן זייערע פון ג–ט געשענקטע מתּנות, זייער שיינקייט און זייער חן נישט פאַרן געוועלעכן און נידריקן, נאָר פאַר דעם הויכן און גרויסן אידעאַל צו העלפן זייערע שוועסטער און ברודער פון זייער נויט און זייער פאָלק צו שיצן. און אָט די מידות און מעשים ליגן אויף זיי אַרויף דעם חותם פון דעם אמתן יידישקייט און מאַכט זיי פאַר אַ פאָרבילד פאַר דער יידישער פרוי. מיר לערנען פון זיי, אַז אין דער שעה, ווען דער כלל איז אין אַ סכנה, זאָל אַ יידישע פרוי נישט קלערן פאַר זיך, נאָר אַלע אירע כחות מקריב זיין פאַרן כלל, און נאָר אים דינענדיק, זאָל זי באַנוצן אירע אייגנשאַפטן און אירע ג–טלעכע מתנות און דאָס וועט זי דערהייבן צו דער מדרגה פון דער עכטער יידישער פרוי.

אָבער נאָך עפּיס האָט די יידישע פרוי צו געבן אירע שוועסטער און ברודער, דאָס איז די באַגייסטערונג פאַרן אידעאַל. אויך די פרוי איז פעאיק אַ פירערן צו זיין און אַנדערע צו דערוועקן און באַגייסטערן פאַר דעם הויכן און דעם אידעאַלן: „ותען להם מרים שירו לה' כי גאה גאה" דערציילט אונדז די תורה. און רש"י זאָגט דערצו „משה אמר שירה לאנשים ומרים אמרה שירה לנשים". דעמזעלבן כח השירה, די זעלבע באַגייסטערונג, וואָס משה האָט געקענט געבן אין דער גרויסער שעה די מענער, האָט מרים דערנסטמאָל געגעבן די פרויען. און דאָס קען יעדע פרוי אָפט אַ סך בעסער ווי דער מאַן, ווייל די פרוי האָט בעצם מער הארץ ווי קאָפּ, מער וואַרים געפיל ווי קאַלטן פאַרשטאַנד און קען זיך און אַנדערע באַגייסטערן פאַר גרויסע זאַכן בעסער ווי דער מאַן. אויך די שירה פון דבורה הנביאה איז אַ ראי' דערפאַר. זי האָט מער מוט און באַגייסטערונג באַוויזן ווי איר חבר ברק. אַחוץ דעם וואָס זי און אויך די אַנדערע ווייבערישע נביאות ווייזן אונדז וואָסערע מעלות און מדרגות די פרוי איז אימשטאַנד צו דערגרייכן אויב זי וויל.

פון דעם דור המדבר דערציילט אינדז דער מדרש: „באותו הדור הי' הנשים גודרות מה שהאנשים פורצים". אין יענים דור האָבן די פרויען מתקן געווען, וואָס די מענער האָבן קאַלע געמאַכט. די מענער האָבן געמאַכט דאָס עגל הזהב און די ווייבער האָבן נישט געוואָלט געבן זייער צירונג דערצו, די מענער האָבן נישט געוואָלט גיין קיין ארץ־ישראל און די בנות־צלפחד האָבן געבעטן אַ חלק אין לאַנד. און דער מדרש באַמערקט נאָך איבער די בנות־צלפחד: „גדולה להן וגדולה לאביהן גדולה למכיר וגדולה ליוסף שכך יצאו ממנו נשים חכמות וצדקניות".

ב) בשעת די אויפגאַבן קעגן כלל קענען נאָר אויסגעפירט ווערן פון איינצלנע אויסדערוויילטע פרויען, זענען די אויפגאַבן קעגן הויז באַשטימט פאַר יעדער פרוי. דער מדרש דערציילט אונדז פון אונדזער מוטער שרה און רבקה, אַז ביי זייער לעבן האָט מען געזעען ביי זיי דריי זאַכן: דאָס ליכט האָט געברענט פון איין שבת ביז צום אַנדערן, די ברכה איז געווען אין טייג און אַ וואָלקן האָט גערוט אויף זייער געצעלט.

קוקט מען זיך גוט צו צו די ווערטער זעט מען, אַז די חז"ל האָבן אונדז אַ בילד געגעבן, ווי אונדזערע אמהות האָבן געפירט זייער הויז.

הנר דולק משבת לשבת: דאָס ליכט פון פרייטאָג אויף דער נאַכט וואָס ברענגט אין יעדער יידישער שטוב אַ האַרציק ליכטיקייט און אַן אמת פריילעכקייט און צופרידנקייט, וואָס פאַרטרייבט אַלע פינצטערע דאגות פון אַלע ווינקעלעך און מאַכט יעדן ייד צום בן מלך, אָט דאָס ליכט צינדט אָן די יידישע פרוי. זי איז דער יסוד פונים הויז, וועלכע האָט דעם געוואַלטיגן כח, צו ברענגען אָט די ברכה און דאָס גליק אין איר שטוב. ביי איר ליגט דער אוצר פון פרייד און צופרידנקייט פון הייליקער ליכטיקייט און ליכטי־קער הייליקייט. און אַזוי ווי זי עפנט איר אוצר און גיט אירע שבת מתנות איר גאַנצער משפּחה, איר גאַנצן הויז, איז דאָ דער הייליקער שבת מיט זיין נשמה יתירה. אָבער די אמת גרויסע יידישע פרוי, די פרוי וועלכע איז מעין אונדזערע אמהות, האָט דעם גרויסן כח, אַז דאָס הייליקע ליכט צו לאָזן ברענען אַ גאַנצע וואָך, משבת לשבת אין איר הויז. זי קען די השפעה פון דעם הייליקן שבת, די הייליקע שבת־שטימונג אויפהאַלטן אַ גאַנצע וואָך אין איר הויז. אַז דער מאַן טרעט אַריין פון דרויסן אין איר געצעלט, פאַרגעסט ער אַלע דאגות פונים טעגלעכן לעבן, ס׳נעמט אים אַרום דאָס וואַרימקייט און דאָס אמתע האַרציקע פריילעכקייט וועלכעס איר געצעלט לאָזט שטראַלן פון אַלע ווינ־קעלעך, ער האָט פלוצים דאָס וואָכידיקייט פון זיך אָפּגעטרייסלט און פילט זיך דערהויבן, שבתדיק, אין אַ מקום קדוש. אַז יעדע ייד. פרוי איז בכח אין אַ גרעסערער אָדער קלענערער מאָס נאָכ־צוטון אירע גרויסע מוטער, באַווייזט זי יעדן פרייטאָג אויף דער נאַכט. און זי קען, ווען זי וויל, אויך דאָס ליכט לאָזן ברענען משבת לשבת. אַ סימן און אַ מתנה האָט מען איר דערפאַר געגעבן די מצווה פון ליכט צינדן.

(ווייטער — זע ביי נומער 62)

פאַרשפּעטיקט נישט!

אין די נאָנטסטע טעג קומט פאָר עפנטלעך אין לאָקאַל פון דער לאָדזשער „בנות" די ציאונג פון אונדזערע פרעמיעס פאַר די, וואָס האָבן אויסגעקויפט אַ תרומת־חברה. אַזוי אויך וועט זיין די ציאונג פון דער פרעמיע פאַר די זאַמלער.

אַלע וואָס האָבן דערהאַלטן תרומת־חברה־ביכלעך ווערן אויפגעפאָדערט צוריקצושיקן די טאַלאָנען און די איבערגעבליבענע ביכלעך און קוויטן.

דאָס געזאַמלטע געלט אָפּשיקן אין דער באַנק פ.ק.אָ. 65.500 די קוויטן און טאַלאָנען אויף דער אַדרעס:

Sekretarjat B. A. I. Łódź skrz. pocz. 146

באַמערקונג: אויף די אָפּשניטן פון טשעק, וואָס ווערט געשיקט אין דער באַנק, נישט צושרייבן קיין שום קאָרעספּאָנ־דענץ נאָר די ווערטער „פאַר תרומת חברה"

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון 061 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

די סדרה ויחי

פון שרה שעניר ער

איך בין גישטעלט גיוואָרן פאַר אַ שווערער אַרבייט, איך דאַרף נאָכקומען די בקשה פון אונדזער רעדאַקציע צו שרייבן איבער דער סדרה. אונדזער זשורנאל „בית יעקב", וואָס דאַרף פון אַצינד אָן ווערן דאָס אמת־יידישע משפחה־בוך נייטיקט זיך באמת אין אַ סדרה־שמועס, בפרט ווען דער זשורנאַל גייט ארויס יעדן צווייטן שבת.

איך מוז אָבער מודה זיין, די אויפגאַבע איז פאַר מיר אַ שווערע, הלמאי, האָט דאָך אַ פרוי נישט פיל תורה גילערנט, צו קענין געבן פירושים איבער דעם וואָס עס ווערט אין דער תורה דערציילט און גיזאָגט. מיר גלייבן דאָך פעסט אַז „תורה מן השמים", די תורה איז גיגעבן גיוואָרן פון השי"ת אַליין און אויף זיבציק אופנים קאָן יעדעס תורה־וואָרט דערקלערט ווערן. די טיפקייט פון דער הייליקער תורה דאַרפן מיר פארשטיין ווי גרויס ס־איז דאָס און ווען מיר פאַרשטיין נישט גיוויסע שטעלן אין איר איז עס נאָר, ווייל אונדזער מענטשלעכער שכל איז באַגרעניצט.

כדאי צו דערמאָנין דעם משל פון סאָקראַטעס און הערא̈קולעס. הערא̈קוליס איז גיווען ו ער לערער פון באַרימטן פיליזאָף סאָקראַטעס, ער פלעגט תמיד אַריינלאָזן זיך אין טיפע חקירות. איינמאָל נאָך אַזאַ טיפזיניקן שמועס פרעגט הערא̈קולעס זיין תלמיד סאָקראַטעס „נו ווי האָט דיר היינט גיפאָלן מיין שמועס". — סאָקראַטעס ענטפערט: „דאָס ביסעלע וואָס איך האָב מיט מיין באַגרעניצטן שכל פאַרשטאַנין איז גיווען אַזוי וואונדערשיין, אַז איך קאָן מיך משער זיין, ווי נאָך שענער און באַלערענדער עס מוז זיין דאָס וואָס מיין אָרימער שכל האָט נישט משיג גיווען!..

אַזוי האָט גיזאָגט דער גרויסער מוח־מענטש סאָקראַטעס, ער האָט פאַרשטאַנין אַז אין קאָפּ פון זיין לערער איז דאָ אַזוי פיל חכמה, וואָס ער מיט זיין „שוואַכן" שכל קאָן נישט פאַרשטיין.

על אחת כמה וכמה דאַרפן מיר וויסן, אַז אויך מיר פאַרשטיין נאָך זייער ווייניק פון אונדזער תורה, און אויך דאָ גילט דער קל־וחומר: ווען מיר זעען אַז אַ טייל מצות, וואָס מיר פאַרשטיין זיי יאָ מיט אונדזער פאַרנונפט, זענין אַזוי שיין און נוצלעך פאַרן מענטש און אויך אַנדערע פעלקער האָבן די דאָזיקע מצות אָנגינומען ווי נאָך וויכטיקער און שענער זענין די מצות, וואָס מיר קענין זיי נישט באַגרייפן מיט אונדזער שוואכן מענטשלעכן גידאַנק.

ארכיון אסופות

מיטן שרייבן פון דער סדרה בין איך אויסן אַביסל צוצוהעלפן אונדזערע בנות־חברות זיך צו פאַרטיפן אין דער שבת'דיקער פרשה. און אפשר אַזוי ארום וועל איך נאָך זוכה זיין צו זעען ווען אַלע אונדזערע טעכטער וועלן אויפזוכן די אַלטע פערלשיינע „צאינה וראינה" פון וואַנעט אונדזערע מאַמיס האָבן גילערנט אַזוי פיל מסירת הנפש פאַר אונדזער יידישקייט.

אונדזער ערשטער נומער בית־יעקב אַלס צוויי וואָכן זשורנאל וועט אייך אָנטרעפן אין דעם שבת ווען מ'לייענט די סדרה ויחי. די לעצטע סדרה פון ספר בראשית. מיר טרעפן אָן באַלד אינים ערשטן פסוק אונדזער פאָטער יעקב ביים סוף פון זיין לעבן. די גישטאַלט פון אונדזער פאָטער איז אונדז שוין באַקאַנט. מיר וויסן שוין פון די אַלע ליידן, צרות און פיין, וואָס ער אין אויסגישטאַנין פון זיין יוגנט אָן אלס אַ ברידער פון עשו. מיר האָבן מיטגילעבט דעם קאמף, וואָס ער האָט גיפירט אין זיין פאָטערס הויז, אז ער זאָל נישט באַהערשט ווערן פון עשו'ס גייסט. די שווערע נסיונות וואָס ער האָט איבערלעבט אינים הויז פון לבן־הארמי און נאָך דעם אַלעם שיינט אויף זיין ליכטיקע צורה, אַלס דער אמתער י ש ר א ל, ער קומט אויף דער עלטער און ער, דאַרף זיך גיזעגינין מיט זיין גיליבטסטן זון יוסף און וואָס איז זיין ערשטער גידאַנק אין דעם מאָמענט? ועשית עמדי חסד ואמת, אל נא תקברני במצרים — טו דאָך מיט מיר חסד און אמת און באַגראָב מיך נישט אין לאַנד מצרים און באַשטעטיק מיר דאָס מיט אַ שבועה!

יעקב ווייסט גאַנץ גוט אַז יוסף וועט אַדורכפירן זיין קבורה מיט גרויס פאראד. אָבער ער וואָרנט זיין זון: פאַרגעס נישט צוליבן „חסד" דעם „אמת". ער האָט מורא, ער וועט איהם קובר זיין אין מצרים און ער יעקב האָבנדיק גילעבט 17 יאָר מיט זיין משפחה אין מצרים, האָט זיך איבערצייגט אין דער סכנה וואָס עס איז דערין פאראַן פאַר די שפּעטערע דורות, זיינע קינדער וועלן נאָך חלילה מיינען, אַז דער „נילוס" איז דער „ירדן" און אַז מצרים איז נישט קיין גלות און דעריבער וואָרנט ער אים: אַז איר מיינע קינדער, האָפט און שטרעבט אין מצרים צו מאַכן א לעבן און איך וויל אפילו דאָ נישט ווערן באַגראָבן און דעריבער אין דעם פסוק הייסט ער נישט יעקב, וואָס דאָס איז גיווען זיין פערזענלעכער נאָמין, נאָר ישראל, וואָס אין דעם נאָמין איז פאַרקערפערט זיין נאַציאָנאַלער רעפּרעזענטאַנץ פון זיינע קינדער, פון יידישן פאָלק.

„און וואָס זעען מיר ווייטער, יוסף קומט מיט זיינע צוויי קינדער אפרים און מנשה און דער אַלטער יעקב פרעגט אַ דערשראָקינער: „מי אלה" ווער זענין דאָס די קינדער, אָט די וואָס זענין אין אַ פרעמד לאַנד גיבוירן און אין אַ פרעמדער סביבה דערצויגן, צי זענין זיי נישט שוין אמאָל אַסימילירט, און יוסף ענטפערט שטאָלץ: „מיינע זון זענין דאָס"! אַזוי ווי ער וואָלט גיזאָגט, זאָרג נישט טאַטע, זיי זענין אָנגיזאַפּט מיטן יידישן גייסט. אַזוי ווי דו האָסט מיך גילערנט, האָב איך זיי גילערנט, און באַרואיקט פון דער תשובה, לייגט יעקב ז'ר'ייף די הענט אויף די קעפּ פון זיינע צוויי אייניקלעך און זאָגט די ברכה: „המלאך הגואל", דער מלאך וואָס האָט מיך אויסגילייזט פון אַלעם שלעכטן זאָל בענטשען די יונגלעך און עס זאָל גירופן ווערן אין זיי מיין נאָמין און די נעמין פון מיינע עלטערן אברהם און יצחק און אַזוי ווי די פיש זאָלן זיי זיך מערן אין לאַנד.

„מיין נאָמין זאָל גירופן ווערן אין זיי". אָט דאָ ווייזט אינדזער פאָטער בנביאה, דאָס עס וועט קומין אַ צייט, ווען די יידישע קינדער וועלן זייערע יידישע נעמין פאַרדרייען, אַנשטאָט רבקה „רעגינא", אַנשטאָט שרה „סאַלא" און ער האָט מורא אַז די אבות וועלן זיך דאַרפן שעמין אין קבר פון זייערע אייניקלעך דעריבער באַטיינט ער, ויקרא בהם שמי ושם אבותי — מיין נאָמין זאָל און דער נאָמען פון מייגע עלטערן זאָל אויף זיי גירופן ווערן.

און פאַרוואָס פאַרגלייכט ער זיי גראָד צו די פיש? — ווייל אַזוי ווי די פיש פירן אין וואַסער וואו עס איז זייער לעבנס אָרט אַ רואיק שטיל און פריילעך לעבן און די מענטשן וואָס גייען

מיין האַרציקסטער וואונטש איז; ווען דעם בית־יעקב־זשורנאַל איז אויסגיקומין במשך זיינע ערשטע זיבן יאָהר צו גיין דורך מדבריות, שטייניקע וויסטינישן, זאָל כאָטש אַצונד צו דער נייער תקופה, פאַרלייכטערט ווערן די אַרויסגעבער אַזוי, אַז די פריינט זאָלן זיי באַפרייען פון די מאַטעריעלע דאַגות. זייט זיכער, די גאַנצע אַגודיסטישע וועלט, גייט אַלץ נענטער צו דער הכרה, מעת און מער פאַרבונדן צו זיין, מיט בית־יעקב, מיט דער אידעע, מיט דער אָרגאַניזאַציע, מיט די שולען און ואחרון אחרון חביב, טאַקע אויך מיט'ן בית־יעקב־זשורנאַל גופא.

ויהי רצון שתשרה שכניה במעשה ידיכם!

האמבורג

באַמערקונג: די בריוו האָבן מיר גיגעבן לויטן סדר ווי זיי זענין דערהאַלטן גיוואָרן — אין נאָנטן נומער גיבן מיר די ווייטערע בריוו, וואָס גיפינין זיך אין אונדזער רשות.

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון 061 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

פאַרביי דעם טייך, האָבן אפילו נישט קיין השגה דערפון, אַזוי זאָל דאָס פאָלק ישראל, פירן „אַ אמת־יידיש הייליק לעבן און וויסן אַז דאָס גאַנצע חיות פון ישראל באַשטייט אין זיין תורה, פון וועלכע די אַרומיקע וועלט האָט אייך אַ גאָר קנאַפן באַגריף.

נו ליבע שוועסטער! דאָס אַליין איז שוין פאַר אונדז אַ אָנווייז, ווי אַזוי אונדזער לעבן צו פירן, אַלס די קינדער פון פאָלק־ישראל.

און פאַר אונדזער אָרגאַניזאַציע־לעבן, לערנט אונדז דאָס וואָס אונדזער פאָטער האָט גיזאָגט אַלע זיינע קינדער: האספו ואגידה לכם, את אשר יקרא אתכם באחרית הימים — פאַרזאַמלט אייך אַלע און איך וועל אייך זאָגן וואָס עס וועט מיט אייך זיין באחרית הימים, דאָס וואָרט „האספו" דערקלערט רש״ר הירש ז״ל — באַטייט: רייסט אייך אָפּ פון אַלעם פרעמדן און גייט צוזאַמין אין אַ בשותפותדיקן ציל. לאָזט אַייך אַלע צוזאַמין פון אָט דעם ציל פאַרבינדן. אַ גייסטיקן צונויפבונד שאַפט אייך! נעמט אויף אין אייער האַרץ אַ פעסט גישלאָסיגע באַשטימטע אידעע. יעקב האָט גיקענט די כאַראַקטערן די פאַרשידנאַרטיקע פון זיינע קינדער און ער האָט זיי גיגעבן די ברכות אַז ס'זאָל צווישן זיי דאָך הערשן אַ האַרמאָנישע אחדות. הקבצו — איר דאַרפט זעען צו זיין אַ פעסטער קיבוץ. און דערנאָך זאָגט ער — שמעו בני יעקב, פונים וואָרט — שמע — עס זאָל ביי אייך זיין אַ איבערגיגעבענע דיסציפלין. צו מיין צוואה ושמעו אל ישראל אביכם".

אָט דאָ זעען מ'ר דאָך, ליבע בנות־שוועסטער אונדזער גאַנצער פּראָגראַם, אונזער אויפגאַבע איז אויך „הקבצו, האספו, און שמעו", פאַראייניקונג, אחדות, און דיסציפלין מוז אונדזער גאַנצער אַרבייט אַדורכדרינגען. דעמלט, וועט זיין „ויחי יעקב", וועט יעקב'ס־גייסט לעבן אין פאָלק ישראל.

אַ ברייוול קייז רומעניע

וואָס קענען מיר אייך מער שיקען

ווי אַ ברודעריש וואָרט,

נישט קיין חילוק וואו מיר וואוינען,

צי דאָ אין מערב

צי אין מזרח דאָרטן,

מיר פילן אומיטום

דעם שונא'ס רוט.

און הפקר איז אומיטום

נאָך, יידיש בלוט...

הארכיון היהודי

אליעזר שינדלער

רעדאַקציע־שלוס פון קימנדיקן נומער — שפּעטסטנס זונטיק פרשת וארא — אַנאָנסן וואָס ווערן נישט באַצאָלט פ ר י ע ר ו י ס ווערן נישט גידרוקט!

פעדער־שפריצן

איינאייבציקער גראשן!

אין קיין גרעסערן סכום ווענט עס זיך טאַקע נישט. דער בודזשעט פון אונדזערע אַבאָנענטען ווערט פאַרגרעסערט מיט איין גראָשן אַ טאָג. ביז אַצינד האָט גיקאָסט אַ קוואַרטל צוויי גילדן און יעצט קאָסט דריי, הייסט עס, אַז ס'וועט אויסמאַכן אַ גראָשן אַ טאָג טייערער. פרעגט זיך אַ פשוטע שאלה: וואָט האט דאָ צו זאָגן אַ שווערע צייט און נאָך אַזעלכע טענות? אונדזערע פריינט פאַרשטיין דאָך, אַז די אַדמיניסטראַציע האט גיקענט מוותּר זיין דערויף איינגאַנצן און אַרויסגעבן יעדן חודש. אַז מיר געבן דעמזעלבן פאָרמאַט און דער פּרייז איז פאַרביליקט, איז עס דאָך זיכער נישט קיין גע׳יעג נאָך רווחים...

מיר האָבן אבער תמיד פאַרן אויג נישט דעם חומרישן פאַרדינסט, נאָר דעם רוחניותדיקן און דאָס וועט *בעזה״ש זיין דערגרייכט. באַזונדער איז דאָס גיוועזן דער בפירושער פאַרלאַנג פון רוב ליינער און נאכמער אַ באַשלוס פון דער בנות־קאָנפערענץ, וועלכער האט גימוזט אויסגיפירט ווערן!

מיר גלייבן נישט, אַז צוליב איינאיינציקן גראשן, זאָל זיך אָפּזאָגן אפילו איין אַבאָנענט אויף להבא. מיר גלייבן נישט, אַז אונדזערע פאַרשפרייטער זאָל נישט גילונגין אויפצוקלערן, אַז אייגנטלעך איז אַצינד דער זשורנאַל א ו י ף אַ ה ע ל פ ט ב י ל י ק ע ר. מיר גלייבן נישט, אַז מ־זאָל נישט קענען איבערצייגן, אַז אַ גראשן אַ טאג איז אפילו פון אָרימסטן נישט קיין גרויסער קרבן אָפּצושפּאָרן!

דער עיקר: רצון און ג י ט ר יי ש אַ פ ט צ ו ד ע ר ז אַ ך און אונדזער נייע אונטערנעמונג גייט בע״ה מיט ערפאָלג. דער באַוואוסטזיניקער יידישער עולם וועט נישט זיין אַזוי אומבאַרעכנט. בפרט אונדזערע חברות און עסקנות, זיי וועלן זיכער אָפּשאַצן דעם גרויסן כבוד פאַר דער גאַנצער ב״י און בנות־באַוועגונג, אַז זייער איינציקער אָרגאַן זאָל זיין כאָטש צוויי מאָל אין חודש!

פאַרן גיזונט פון אונדזערע קינדער!

די שול־אָרגאַניזאַציע „בית יעקב" האָט אונטערגינומין אַ וויכטיקע זאַך. עס איז גיקויפט גיוואָרן אַ פּלאַץ און ס־זאל אויפגיבויט ווערן אַ ספּעציעלער בנין פאַר אַ זומער־קאָלאָניע פאַר אונדזערע קינדער. דידאזיקע קאלאניע זאל זיין אַ צענטראַלע אינסטיטוציע פאַר אַלע „בית יעקב" שולן פון גאַנצן לאַנד, נו פאַרשטייט זיך דאך, אַז מען דאַרף האָבן דערצו מיטלען, דאָס בנין האט אַ בודזשעט פון בערך דרייסיק טויזנט גילדן.

איז עס אַזאַ הון רב? איז טאַקע נישט מעגלעך אויפצוברענגען אַזאַ סכום? די גרינדער פון דער זאַך זענין דערווייל אַרויס מיט אַ באַשיידינער אַקציע. עס זענין צושיקט גיווארין ספּעציעלע קאַרטן צו האַלבע גילדנס און יעדע שולע זאל זיך מתחייב זיין, לויט די צאָל קינדער, צו זאַמלין אַזוי פיל פופציקער גראשנס!

באמת נישט קיין שווערע זאַך. ווען אַלע אונדזערע עסקנים זאָלן נאָר אַביסעלע פערשטענדניס האָבן, וועגן דער זאָרג פאַרן גיזונט פון אונדזערע קינדער, קאָן די אַקציע אדורכגיפירט ווערן גאַנץ לייכט.

מיר האָבן אַן עין־הרע ביז דרייסיק טויזנט תלמידות אין די ב״י שולן און ווען מ־זאָל די אַקציע אומיטום אַדורכפירן, איז שוין אַ העלפט פונים גאַנצן בודזשעט גידעקט און די אַנדערע העלפט וועט שוין גרינג אָנקומין צונויפצושטעלן פון פאַרשידינע נדבנים! לאָמיר האָפן, אַז אונדזערע באַוואוסטזיניקע טוער, לערערנס און אויך בנות־חברות, וועלן אין יעדן אָרט ענערגיש די זאמל־אַקציע באַלד פאַרענדיקן.

פעלקער, ראַסן, יידן

פון ד״ר שלמה בירנבוים

אין פריערדיקע צײַטן האט מען ווײַניק גיטראַכט וועגן ראַסן. מ-האט, פאַרשטײַט זיך, גיזען און גיוואוסט, אַז ס-זענין פאַראַן געלע, ברוינע און שוואַרצע מענטשן, אבער קיין נאַטור-וויסנשאַפטלעכע סיסטעמין האָט מען וועגן דעם נישט גיבויט.

אין די לעצטע הונדערט יאָרן אבער איז אויסגיוואַקסן אַ גאַנצע וויסנשאַפט וועגן די פאַרשידינע מינים פונים מענטש. מ-האט צוגיטראַכט סיסטעמין.

אָנגיהויבן האט זיך עס מיט די לשונות. גאַנץ פשוט: אַלע פעל-קער, וואָס זייערע לשונות זענין קרובים, זענין הייסט עס אַליין אויך קרובים, פון איין ראַסע, די דאזיקע ראַסע האט אמאָל גיוואוינט אין איינים און גירעט טאַקי איין לשון. שפעטער האט מען זיך צוואוואַנדערט און ס-זענין אויסגיוואַקסן באַזונדערע לשונות.

ס-האָט נישט גידויערט זייער לאַנג. האט מען גיפונין אַז לשון מיט ראַסע האָט גאָר נישט צו טון. אַ נעגער, וואָס רעט ענגליש, איז דאך צוליב דעם נאך נישט קיין טייל פון דער „אינדאגער-מאַנישער ראַסע״. און אַ ייד, וואָס רעט דייטש אדער רוסיש אַ-ער יידיש, איז אויך קיין „אינדאגערמאַנער״ נישט...

איינער פון די ערשטע גילערנטע, וואָס האט גיהאלפן אויפבויען די טעאריע וועגן די אינדאגערמאַנער אדער אַריער, איז גיוועזן דער גרויסער לינגוויסט *) מאַקס מילער, אַ דייטש אין ענגלאַנד. און ער האט דערנאָך גישריבן: „אַנ-עטנאלאָג**), וואָס רעט וועגן אַנ-אַרישער ראַסע, וועגן אַריש בלוט און אַרישע האָר, דער איז ביי מיר פונקט אַזאַ גרויסער חוטא, ווי אַ לינגוויסט, וואָס רעט וועגן אַ ווערטער-בוך מיט אַ לאַנגן שאַרבן אדער וועגן אַ גראַמאַטיק מיט אַ קורצן שאַרבן. ס-איז ערגער ווי מעשה בבל — ס-איז ממש אַ רמאות. אַז איך רעד וועגן אַריער, מײן איך נישט קײן בלוט און נישט קײן בײנער, נישט קײן האָר און נישט קײן שאַרבן. כ-מײן פשוט יענע מענטשן, וואָס רעדן אַנ-אַריש. לשון.

די „ראַסן-טעאָריע״ איז גיוואָרן זײער וויכטיק פאַר יידן. וואָרן זי האָט נישט נאָר גלאַט אָוועקגישטעלט די אינדאגערמאנישע ראַסע צווישן אַנדערע, נאר זי האט אויך גיזאָגט, אַז זי איז דער בחיר צווישן די ראַסן, די אמתע קולטור-ראַסע, שפעטער אין דאָס אַפילו אַריבערגיטראָגן גיוואָרן אויף דער גערמאַנישער ראַסע אַליין (דייטשן, האָלענדער, ענגלענדער, שוועדן, נאָרוועגער, אא״וו) נאָר מ-האָט דאָך גימוזט זען אויך נישט - גערמאַנישע פעלקער, וואָס ביי זיי האָט מען נישט גיקענט אָפּלייקינין גרויסע קולטור-אויפטוען, האָט מען זיך גיגעבן אַ פשוטע עצה: יענע פעלקער אָדער נאר די גרויסע יחידים ביי זיי, וואָס האָבן באַ-שאַפן די אויפטוען, האָט מען פשוט מגייר גיוועזן, זיי גימאַכט פאַר גערמאַנין. און גיי, טו זיי עפּיס...

און אַזוי ווי די יידן זענין דאך אַוודאי נישט קיין אַריער און אַוודאי און אַוודאי נישט קיין גערמאַנין, זענין זיי דאך נישט פון דער ייחוסדיקער משפחה. איז זייער קולטור נישט אַזוי הויך, זענין זיי נישט אַזויפיל ווערט ווי די, וואָס האבן די דאזיקע טעאריע. און דאָס האט דער פשוטער אַנטיסעמיטיזם שוין גינומין אויף זיינע כּלים און גוט גיאַרביט דערמיט.

אַגב אורחא: דער פּועל יוצא דערפון ביי יידן — ד״ה בדרך כּלל ביי די אַסימילאַטאָרן — איז גיוועזן אַ מאָדנער: זיי האבן גיטעניט, אַז ראַסע איז גאָר נישט, ס-לוינט זיך נישט צו רעדן וועגן דעם, צו קולטור האט עס נישט קיין שייכות, דער עיקר איז דער „גייסט״ וכדו׳ אַזוינע גוזמות.

אין דער וויסנשאַפט איז די לינגוויסטישע ראַסן-מאָדע שוין לאַנג אַריבער. שוין אַריבער אַנדערע מאָדעס נאָך איר. אבער די שווערע פּראָבלעמין פונים שייכות צווישן ראַסע-פאָלק-אמונה-מלוכה זענין גיווײנטלעך נאָך נישט פאַרענפערט גיוואָרן. היינט איז נישטאָ קיין פעסטע טעאריע, וואָס אַלע זאָלן מסכים זײַן צו איר יסוד.

זייער אַנ-אינטערעסאַנטער פּרואוו איז אין די לעצטע יאָרן גימאַכט גיוואָרן פון אַ יונגן דייטשן גילערנטן, ד״ר לודוויג פערדינאַנד קלויס, וואָס האט גישריבן פאַרשידינע ביכער און מאמרים מכּוח דעם ענין „ראַסע. בפרט דאָס לעצטע בוך זיינס איז גאָר אינטערעסאַנט פאַר יידן, וואָרן צווישן די 231 פאטאגראַ-פישע בילדער זענין כּמעט אַ דריטל יידן. און דאָס איז כאַראַק-טעריסטיש, ווייל זייער פּראצענט אין דער וועלט איז דאך אַ נישטיקער.

קלויס זאָגט זיך אין גאַנצן אָפּ פונים פריערדיקן מעטאָד פון אויספארשטן די ראַסן, פריער פלעג מען ארביטן מיט מעסטן און ציילן. מ-האט גימאסטן, ווי לאַנג איז דער שאַרבן און ווי גרויס איז זיין ברייט, און אויסגירעכנט דאָס שייכות. פון לאַנג צו ברײַט, מ-האט דורכגישניטן די האָר און אָנגיקוקט דעם שניט אין מיקראסקאָפּ, מ-האט פאַרשריבן דעם קאליר פון די האָר און פון די אויגן. די הייך פון אַ מענטש האט מען גימאסטן ביז אַ מילימעטער, אאַ״וו, אאַ״וו. און פון די אַלע זאַכן האט מען גימאַכט גרויסע רשימות, גיציילט און גירעכנט, און צוטיילט לויט דעם די ראַסן.

דאָס איז גיוועזן אַ נאַטור-וויסנשאַפטלעכער מעטאָד. מ-איז דערביי נישט גיוועזן אויסגיהאַלטן, און מ-האט גיטון אַ זאַך, וואָס איז אין תּוך אַרײַן גאָר אוממעגלעך: פון נאַטור-וויסנשאַפטלעכע פאַקטן פלעג מען דרינגין פסיכאלאגישע און רוחניותדיקע. קלויס זעט די דאזיקע סתירה און קריטיקירט זי שאַרף. מיט מעסטן און וועגן קען מען נישט צוקומין צו דער נשמה.

זיין אַנטראפּאלאגיע *) וויל זיין אַ צווייג פון דער פסיכאלאגישער וויסנשאַפט. ראַסע, זאָגט ער, איז נישט קיין סך-הכּל פון מידות אדער סימנים. ראַסע איז אַנ-איניווייניק גיזעץ, אַ גיזעץ פון דער נשמה. די חילוקים פון די ראַסן, דאָס זענין חילוקים פון פאַרשידינע סטילן. איין סטיל איז אַזוי, דער אַנדערער איז אַזוי, — ווער קען זאָגן, דער איז בעסער אדער יענער איז שענער? ווער קען טענין, גאטישע פּאַליצן זענין שענער פון ראמאַנישע, אדער פאַרקערט? פונקט אַזוי ווייניק קען מען גיין אויספארשטן, וואָסער ראַסע איז מער ווערט פון אַנ-אַנדערער. אַזוי האט מען אבער גיטון ביי דער אַריער - אָדער גערמאַנין-טעאריע. גיזוכט, ווער ס-האט דעם „גרעסטן טאַלאַנט״, למשל „צו קולטור״. דאָס-איז פשוט שטות, זאָגט קלויס. וואָרן אַז מען נעמט זיין אייגינע מאָס אויף צו מעסטן זיך אַליין און יענים, וועט זי, פאַרשטייט זיך, בעסער זיין צוגיפּאַסט צו זיך אַליין ווי צו יענים.

קלויסנס אַרביט בויט זיך אויף-ן יסוד פון דער פענאמענאלאגיע, דעם פילאסאפישן סיסטעם פון הוסערל. דערווייל האט ער אויס-גיפארשט אַ טייל פון אייראָפּע און אַצינד גיפינט ער זיך שוין אַ פּאָר יאָר אין ארץ-ישראל. זיין מעטאָד איז, אַז ער לעבט צווישן די מענטשן, וואָס ער פארשט אויס. ער וויל לעבן מיט זיי. ער וויל דערגיין זייער נשמה. ער וויל פילן זייער גיפיל.

---

*) וויסנשאַפטלער וועגן לשונות

**) וויסנשאַפטלער וועגן פעלקער

*) וויסנשאַפט וועגן מענטש

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון 061 a הודפס מתוך הארכיון היהודי